

20 Yanvar hadisələrində ümumxalq müqaviməti - Azərbaycanda multikulturalizmin təntənəsi və təcəssümü...

Məhəmmədli Qəribli

Azərbaycan 20 Yanvar hadisələrinin daha bir ildönümünü arxada qoydu. Ənənəvi olaraq şəhidlərin kütləvi anım mərasimi keçirildi. Budəfəki izdihamlarda əhalimiz əvvəlki illərdə olduğundan daha qürurlu görünürdü. Bu da təsadüfi deyil.

Çünki bir neçə ay əvvəl biz ərazi bütövlüyümüzü tam təmin etdik.

İşğalçı düşməni ərazimizdən qovmaqla yeni bir tarix yazdıq. Azərbaycanın verdiyi şəhidlərin etnik tərkibindən də görünür ki, onların sırasında qeyri-azərbaycanlılar da kifayət qədərdir. Bu, 20 Yanvar hadisələrində, Birinci və İkinci Qarabağ savaqlarında da eyni olub. Tarixi günə təsadüf etdiyi üçün, istərdik, 20 Yanvar hadisələrinin tarixi və onun törənmə səbəblərinə bir qədər ekskurs edək.

Onların sırasında 117 azərbaycanlı, 6 rus, 3 yəhudi, 3 tatar olub...

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə, saat 23:30-da Bakı şəhərinə keçmiş Sovet İttifaqının qoşun hissələri tərəfindən fəvqəladə vəziyyət elan edilmədən hücum edilmiş və dinc əhaliyə divan tutulmuşdu. Nəticədə yüzlərlə insan qətlə yetirildi, yaralandı və itkin düşdü. Fəvqəladə vəziyyətin tətbiqi əhaliyə elan olunadək hərbi qulluqçular 82 nəfəri amansızcasına qətlə yetirmiş, 20 nəfəri ölümcül yaralamışdı. Fəvqəladə vəziyyət elan edildikdən sonra isə yanvarın 20-də və sonrakı günlərdə Bakı şəhərində 21 nəfər öldürüldü. Fəvqəladə vəziyyətin elan olunmadığı rayonlarda - yanvarın 25-də Neftçalada və yanvarın 26-da Lənkəranda daha 8 nəfər qətlə yetirildi.

Sovet qoşunlarının qanunsuz yeridilməsi nəticəsində Bakıda və Azərbaycan rayonlarında 146 nəfər öldürüldü, 744 nəfər yaralandı, 841 nəfər qanunsuz həbs olundu. Hərbi qulluqçular tərəfindən 200 ev və mənzil, 80 avtomaşın, o cümlədən təcili yardım maşınları, yandırıcı güllələrin törətdiyi yanğın nəticəsində dövlət əmlakı və şəxsi əmlak məhv edildi. Həlak olanlar arasında qadınlar, uşaqlar və qocalar, həmçinin təcili yardım işçiləri və polislər vardı. Qara Yanvar faciəsi nəticəsində SSRİ Konstitusiyası və Azərbaycan SSR Konstitusiyası kobudcasına pozulmuş, Azərbaycan Respublikasının suveren hüquqları tapdanmışdı. Qabaqcadan hazırlanan bu təcavüzkarlıq aksiyası Azərbaycan xalqının demokratiya və milli azadlıq uğrunda mübarizəsini boğmaq, xalqı təhqir edərək ona mənəvi zərbə vurmaq məqsədi daşıyırdı. Eyni zamanda, həmin gecədə evlərə girib uşaqları girov götürür, bəzilərini isə öldürürdülər. Rəsmi məlumatlara görə, Bakıya və başqa yaşayış məntəqələrinə sovet ordusunun hücumu vaxtı öldürülənlərin etnik tərkibi müxtəlif olub. Onların sırasında 117 azərbaycanlı, 6 rus, 3 yəhudi, 3 tatar olub. Yaralananların sırasında da Azərbaycanda yaşayan etnik qrupların nümayəndələri kifayət qədərdir.

Müxtəlif millətlərdən olan qadınların, kişilərin, uşaqların məzarları...

Dağüstü Parkın Bakı buxtasına açılan yüksəkliyinə qalxsanız, ilk gördüyünüz şey uzun məzarlar cərgəsi olacaq - müxtəlif millətlərdən olan qadınların, kişilərin, uşaqların məzarları. Hamısının şəkli açıq rəngli mərmərə döyülüb. Bir də ölüm tarixləri eynidir - 20.01.1990. Azərbaycan xalqının tarixinə Qanlı Yanvar faciəsi kimi daxil olmuş 1990-cı il 20 Yanvar hadisələrindən artıq 31 il keçir. Keçmiş sovet dövlətinin herb maşınının həmin gün Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirdiyi hərbi təcavüz müasir tariximizdə insanlığa qarşı törədilmiş ən ağır cinayətlərdən biri kimi qalacaq. Milli azadlıq və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizəyə qalxmış dinc əhaliyə silahlı təcavüz nəticəsində yüzlərlə günahsız insanın qətlə yetirilməsi və yaralanması totalitar sovet rejiminin süqutu ərəfəsində onun cinayətkar mahiyyətini bütün dünyaya bir daha nümayiş etdirdi. Sovet ordusunun böyük heyətinin, xüsusi təyinatlı bölmələrin və daxili qoşunların Bakıya yeridilməsi xüsusi qəddarlıq və görünməmiş vəhşiliklə müşayiət edildi. SSRİ 1956-cı ildə Çexoslovakiyaya, 1968-ci ildə Macarıstana və 1979-cu ildə Əfqanıstana qarşı həyata keçirdiyi hərbi müdaxiləni hətta o zamankı Sovet İttifaqının müttəfiq respublikalarından biri olan Azərbaycanda da təkrarlamaqdan çəkinmədi.

Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü və 20 Yanvar faciəsinə aparan yol...

Həç şübhəsiz, 1990-cı il yanvarın 20-də Bakıda baş verən hadisələri Qarabağdakı erməni təcavüzündən ayrıca təhlil etmək düzgün olmazdı. Hər dəfə Qarabağa dair ərazi iddiaları kənardan, məhz Ermənistanın təbliği, təhriki və təzyiqlə ilə ortaya atılırdı. O da şübhəsizdir ki, ermənilərin bu ərazi iddiaları birdən-birə deyil, İrəvanda, Moskvada və Qərbdə olan himayədarları tərəfindən hələ xeyli əvvəl diqqətlə və hərtərəfli plan əsasında hazırlanmışdı. Sovet dövründə mərkəzi hakimiyyət orqanlarının himayədarlığı ilə Azərbaycan əleyhinə məqsədyönlü şəkildə təbliğat kampaniyası aparılmış və nəticədə, mənfi ictimai fikir formalaşdırılmışdı. Erməni ideoloqları və onların ilhamvericiləri Azərbaycanın tarixi, sosial-iqtisadi

inkişafı haqqında faktları açıq-aşkar saxtalaşdıraraq bütün ittifaq miqyasında yaydılar. Ümummilli lider Heydər Əliyev Sov.İKP Plenumunda vəzifəsindən istefa verdikdən bir neçə gün sonra ermənilər özlərinin yaxın və uzaq xaricdəki himayədarlarının köməyiylə bədnam “Böyük Ermənistan” ideyasını həyata keçirmək üçün aşkarlıq və demokratiyadan istifadə edərək yenidən Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsinə dair ərazi iddiaları irəli sürdülər. Ermənilərin Dağlıq Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsi uğrunda iki komitəsi – İrəvanda “Qarabağ” komitəsi və onun Dağlıq Qarabağda uzun müddət gizli fəaliyyət göstərən yerli təşkilatı olan “Krunk” açıq fəal mübarizəyə başlamış, separatçılıq hərəkatı genişləndirdi. 1988-ci il hadisələri başlayanda ilk vaxtlar vəziyyəti son dərəcə gərginləşdirməyə, ictimai rəyi öz tərəflərinə çəkməyə çalışan erməni siyasətçiləri və onların mərkəzi ittifaqdakı himayədarları tərəfindən vilayətin iqtisadi geriliyi pərdəsi altında Dağlıq Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsi üçün uzun müddətdən bəri hazırlanmış plan üzrə Xankəndidə və İrəvanda davamlı tətillər keçirilərək müəssisələr dayandırılır və kütləvi mitinqlər təşkil edilirdi.

Digər etnik qrupların nümayəndələrinin də həlak olduğunu görə bilərik...

1989-cu il dekabrın 1-də Ermənistan SSR Ali Soveti Azərbaycanın suverenliyini kobud surətdə pozaraq, DQMV-nin Ermənistan SSR-ə birləşdirilməsi haqqında Konstitusiyaya zidd qərar qəbul etdi. 42 gün ərzində DQMV-nin müəssisələri Ermənistanın müvafiq nazirlik və idarələrinin tabeliyinə verildi. Birbaşa mərkəzin fəaliyyətsizliyi, bəzən isə açıq himayədarlığı sayəsində DQMV iqtisadiyyatının və digər sahələrinin faktiki olaraq Azərbaycandan ayrılması və Ermənistanla istiqamətləndirilməsi baş verdi. Bütün rayon partiya komitələri Ermənistan KP-nin tərkibinə daxil oldu. Azərbaycanın bölgədəki bütün dövlət atributları (bayrağı, gerbi, himni və s.) dəyişdirildi və DQMV ərazisində Ermənistanın bayrağı və gerbi asıldı. Bununla da Ermənistan beynəlxalq hüququn əsas norma və prinsiplərini pozaraq Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə qarşı iddialarını rəsmən elan etdi. Nəticədə, sovet rəhbərliyinin çox ciddi və bağlışlanmaz səhvləri və ermənipərəst siyasəti 1988-ci ilin sonu, 1989-cu ilin əvvəllərində vəziyyətin getdikcə kəskinləşməsinə gətirib çıxardı, DQMV və Azərbaycanın Ermənistanla həmsərhəd bölgələrində erməni təcavüzü daha geniş miqyas aldı. Bu illərdə törədilən terror aktları nəticəsində yüzlərlə azərbaycanlının həyatına son qoyuldu. Minlərlə azərbaycanlı SSRİ-nin hakim dairələri tərəfindən himayə edilən ermənilərin işğalçılıq siyasətinin qurbanı oldu. Bütün bu hadisələr zamanı, azərbaycanlılarla yanaşı, ölkəmizi öz vətəni sayan digər etnik qrupların nümayəndələrinin də həyatını itirdiyini görə bilərik.

Xalqımızın igid övladları erməni işğalçıları qovub vətənimizdən çıxardılar...

Bu dövrdə Dağlıq Qarabağ bölgəsində yaşayan ermənilərə Azərbaycandan ayrılaraq Ermənistanla birləşməyin zəruriliyinə nail olmaq ideyasını süni surətdə qəbul etdirən təcavüzkar dövlət buna nail olmaq üçün Dağlıq Qarabağdan azərbaycanlıları soyqırımına və təcavüzə məruz qoymaqla didərgin salmış, eləcə də Ermənistandan azərbaycanlıların tarixən yaşadığı torpaqlardan zorakılıqla deportasiya edilməsi baş tutmuşdu.

Beləliklə, Ermənistan rəhbərliyi və erməni millətçiləri mərkəzin bəzi dairələrinin köməyiylə vilayətdə həqiqi mənada Dağlıq Qarabağın iqtisadi, ictimai-siyasi və mədəni cəhətdən mənimsənilməsi prosesi aparırdılar. Belə bir şəraitdə sovet rəhbərliyi nəinki münaqişənin qarşısını almaq üçün qəti tədbirlər görmədi, hətta əksinə, Azərbaycana yeridilən ordu hissələrinin tərkibinə Stavropol, Krasnodar və Rostovdan səfərbərliyə alınan xüsusi təlim keçmiş erməni əsgər və zabıtları, eləcə də sovet hərbi hissələrində xidmət edən ermənilər, hətta erməni kursantlar da daxil edildi. Ardınca ermənilər Dağlıq Qarabağın ətrafında olan 7 rayonu da işğal etdilər. Nəhayət, uzun sürən işğala son qoyuldu. 44 günlük müharibə nəticəsində xalqımızın igid övladları erməni işğalçıları qovub vətənimizdən çıxardılar.

20 Yanvar, Birinci Qarabağ müharibəsində olduğu kimi, 44 günlük döyüşlərdə də...

Döyüş və diplomatiya meydanında məğlub olan düşmən elə zənn edir ki, Azərbaycanda yaşayan etnik xalqları provokasiyaya çəkə biləcək. Halbuki, istər talışlar, istər ləzgilər, avarlar, tatlar olsun, Ordumuzda milli mənsubiyyətinə fərq qoyulmadan Azərbaycan vətəndaşı olaraq işğalçı güclərə qarşı mərdi-mərdənə mübarizə apardılar. Ümumiyyətlə, ölkəmizdə hər zaman tolerant mühit olub, heç zaman etnik münaqişələr olmayıb. Sadəcə, ermənilər ələcsiz qalaraq azsaylı xalqlarla bağlı uğursuz fəndlərə əl atırdılar. Onlar talışlara və digər etnik xalqlara müraciət edərək, guya düşmən olmadıqlarını bildirir, onları ermənilərə qarşı döyüşməməyə çağırırdılar. Azərbaycanda yaşayan etniklər isə 20 Yanvar, Birinci Qarabağ müharibəsində olduğu kimi, 44 günlük döyüşlərdə də Vətən üçün canlarından keçib. Böyük Vətən müharibəsi bizə çox sevincli, qürur duyulması, fəxr ediləsi müsbət anları yaşatdı. Əlbəttə, hamımız birinci növbədə işğal olunmuş torpaqlarımızın qaytarılmasına sevindik. Ancaq bu müharibə bizim çox müsbət tərəflərimizi də göstərdi. Əminəm ki, bu halların hamısı ayrı-ayrılıqda öyrəniləcək, təbliğ ediləcək. Müharibə başlayan ilk günlərdən düşmənlər, birinci növbədə erməni tərəfi Azərbaycanda yaşayan millətlər arasında nifaq salmaq istədilər. Əslində onlar Azərbaycanın zəifləməsi üçün hər dəfə bu amildən istifadə ediblər, lakin bu təbliğat həmişə əks effektini göstərmiş və ermənilər bu mürdar cəhdlərinə Azərbaycanda

yaşayan bütün millətlərin t pkinsini gördülər. Bu müharibədə türklər, talıřlar, ləzgilər, yəhudilər, kürdlər, avarlar, ingiloylar, ruslar  z V t nl rinin m dafiasin  qalxdılar. Bütün bunlar bir daha sübut edir ki, Azərbaycanın tarixində olan ađır günlərdə ölkəmizdə yaşayan bütün millətlər vahid m vq d n  ixiř edərək, canlarını belə Vətən uđrunda fəda etməkdən   kinm yibl r.